

FIGYELŐ SZOLGÁLAT

ISMERTETÉSEK

025:681.3

THIERFELDER, T.:

Rationalisierung in Bibliotheken

/Racionalizálás könyvtárakban./

Bürotechnik + Organisation, 17.k. 8.sz. 1969. p.556-560.

A mintegy husz kihelyezett könyvtárat magában foglaló wilhelms-haveni vállalati könyvtári hálózat évenként megismétlődő leltározási munkájával járó sok fáradság ösztönözte a szerzőt arra, hogy gépesítéssel egyszerűbbé, gyorsabbá, megbízhatóbbá és áttekinthetőbbé tegye tevékenységüket. Az alapcélkitűzés a lelőhely szerinti helyrajzi katalógusok előállítása mellett a már egyszer gépre vitt anyag olyan sokirányú feldolgozási lehetőséget kínált, amelyre eddig munkaerőhiány miatt nem volt mód.

A lyukkártyára vitt anyag felhasználásával a computer az alábbi 12 feladatot oldotta meg:

1. központi szöveges /nem lyukasztott/ cédulakatalógus és évenkénti szám szerint rendezett kötetkatalógus előállítása;

2. a kihelyezett könyvtárak helyrajzi kötetkatalógusának elkészítése;

3. címek betűrendje szerinti kötetkatalógus;

4. szerzői betűrendes kötetkatalógus;

5. szakterület szerinti kötetkatalógus a szakterületek betűrendje szerint, ugyanakkor cédulák előállítása szakterületi kartotéktárhoz;

6. kiadó szerinti kötetkatalógus

7. árkatalógus, beszerzési-ár lépcsők szerint csoportosítva, kötet formában;

8. megjelenési év szerinti kötetkatalógus /az időbeni bontás megkönnyítésére/;

9. kölcsönzőkártya;
10. kölcsönzési nyilvántartó kártya;
11. lejáratí nyilvántartás; és
12. lejáratí figyelmeztető kártya előállítása.

Az utolsó négy tételről cédulakatalógus vezetése célszerűbbnek mutatkozott.

Ugy döntöttek, jóllehet a jelenlegi gépi berendezéssel csak egy-fajta betűtípus nyomtatható, hogy a kártyák lyukasztásához használt kódrendszerben lehetőség legyen a kis- és nagybetűk jelölésére. A későbbiek során ugyanis nagyobb jelkészletű gépet szereznek be; ezért nem érdemes feláldozni a megszokott kis- és nagybetűs formát, annak jobb olvashatóságát.

A fenti rendszerrel végső soron az alábbi feladatokat lehet elvégezni:

- 1.0 könyv- és folyóíratállomány nyilvántartása és gazdaságos ügykezelése;
 - .1 szerzeményezés és leltárbavétel;
 - .2 osztályozás és csoportosítás;
 - .3 kiadványok az új beszerzésekről;
- 2.0 biztosítható a gyors keresés;
 - .1 cím;
 - .2 tárgyszó és szakterület; és
 - .3 szerző szerint.
- 3.0 megkönnyíthető az olvasószolgálati munka
 - .1 a kölcsönzés; és
 - .2 a felszólítások terén.
- 4.0 elvégezhető az évfolyamfelmérés;
 - .1 a korszerűtlenné vált művek kiválogatására; és
 - .2 a korszerűtleneket pótoló új könyvek beszerzésére;
- 5.0 elkészíthető a költségfelmérés is.

A rendszer felépítésekor sok szempontot kell figyelembe venni. Így pl. a tételek legyenek bővíthetők a fordítási utalásokkal; az u-

tólag készült annotációkkal; legyen alkalmas egyéb dokumentumok feldolgozására; egy információt csak egyszer kelljen szalagra lyukasztani; akármi legyen is a visszakeresés szempontja, alkalmas legyen kis- és nagybetűs kiíratásra; a rendszer könnyen áttekinthető és el-sajátítható legyen; végül két fokozatban épüljön ki: először kis könyvtárak részére, amelyek csak alkalmankint jutnak gépi berendezéshez, másodszor nagy könyvtárak részére, amelyeknek gyakran vagy folyamatosan van gépi lehetőségük.

A feladatok elvégzésére a következő adathordozókat kell előállítani:

1. az adatok kézirata /alapbizonylat/, a későbbi használat céljainak megfelelő alakban és terjedelemben;

2. gépi uton felíratózott, törzspéldányként kezelt lyukkártya vagy lyukkártyasorozat, melyre az alapadatokat lyukasztjuk. Ezekből aztán előállítható a többi adathordozó, amelyek

a/ az összes adatot vagy csak egy részletét tartalmazzák, szintén gépi információhordozón;

b/ ugyanez, de nem lyukkártyán, hanem táblázatos formában ki-nyomtattva;

c/ tartalom szerint kiválasztott művekről jegyzékek összeállítása.

A szerző által idézett KISTERMANN azt ajánlja, hogy kilenc adat-csoportot létesítsenek. A gépi azonosítás megkönnyítésére ezeket §-jellel kezdjék. Így:

- §0. alapadatok;
- §1. a dokumentum száma;
- §2. szerzők;
- §3. cím, címfordítás;
- §4. kiadó, kiadás helye, megjelenési éve, adalékok;
- §5. lelőhely;
- §6. sorozatcím;
- §7. tárgyszavak, szakszámok, nyelvi adatok;
- §8. annotáció;
- §9. statisztikai adatok.

Minden egyes adatcsoportot egy vagy több 80 oszlopos lyukkártyára visznek fel. Az alapadatok /§0/ egy kártyán találhatók, eset-

leg rövidítve. Így a §0 kártyaterve, ahol a zárójelben közölt első szám az adat megadásához szükséges jelek száma, a második szám a két jelcsoport közötti üres helyet adja meg: adatcsoport jele /2+1/, szerző/k/ /amennyi 14+1-be belefér/, cím /amennyi 32+1-be belefér/, megjelenés éve /2+1/, lelőhely /4+1/, dokumentum száma /5+1/, szabad hely /7+1/, dokumentum félesége /2+0/, végül a kártyaadag jelzőszáma /5/, azaz összesen 80 oszlop. Számoltak azzal is, hogy kartonok nyomtatása esetén az előírt méretű kártyára hány leütés /4/ fér el, tehát hol kell új sort kezdeni. Elkészítették a többi adatcsoport kártyatervét is. A §7 kártyán sok osztályozási rendszer közül a legelterjedtebbet, az ETO-t alkalmazták.

A munka egyes műveletei a következők voltak:

1. az előállítandó lyukkártyának megfelelő nyomtatvány /A/ kézi kitöltése;
 - 2/a. nyolccsatornás lyukszalagkártya /B/ lyukasztása lyukszalag-írógéppel;
 - 2/b. a 2/a művelettel egyidejűleg elkészül a protokoll /más néven tabulogram/ is /C/;
 3. az alapadatokat tartalmazó lyukkártyasorozatok /D/ készítése a /B/ lyukszalagkártyával vezérelt kártyalyukasztóval konvertálva;
 4. a lyukkártyák átmásolása /E/;
 5. a /D/ eredeti lyukkártyasorozat feliratozása /E/ segítségével lyukkártyaolvasóról vezérelt íróművel;
 6. a /D/ eredeti lyukkártyasorozat összeolvasása /A/-val;
 7. a /B/ feliratozása /E/-ről /mint az 5. pontban/;
 8. az /E/ feliratozása /D/-ről /mint az 5. pontban/;
- Ekkor az alábbi anyaggal rendelkezünk:
- /A/ kézzel kitöltött űrlapok;
 - /B/ lyukszalagkártya, teljes jelkészletű /kis- és nagybetűs/ szöveggel, /pl. katalóguskarton előállításához/;
 - /C/ a protokoll /az eredeti szöveg táblázatos formában nyomtatva/;
 - /D/ az eredeti lyukkártyasorozat feliratozva szekunderkártyák újrakészítéséhez, ha azok a használat során tönkremennének;
 - /E/ feliratozott szekunderkártyák a további műveletekhez.

A fenti rendszer kiépítéséhez szükséges gépek:

1. lyukszalagírógép;
2. nyolccsatornás lyukszalagkártya lyukasztó;
3. nyolccsatornás lyukszalagkártya olvasó;
4. 80-oszlopos lyukkártya lyukasztó;
5. 80-oszlopos lyukkártya olvasó;
6. rendezőgép, a lyukkártyák automatikus rendezéséhez.

A lyukkártyát és a lyukszalagkártyát a gép a kártyatárból automatikusan huzza be. Ezzel a gépparkkal - computer nélkül is - számos könyvtári feladatot gépesíthetünk. Ilyenek: cédularendezés különböző szempontok szerint, cédulakeresés, tetszés szerinti szempontból összeállított listák nyomtatása stb. Computerrel azonban mindezek a munkák sokkal gyorsabbak, emellett egyéb feladatok /KWIC-index készítés, több szempont szerinti keresés stb./ is elvégezhetők.

Távolabbi tervük szerint a kölcsönző munkát is gépesítik. Az eredeti lyukkártyasorozatokról állítják majd elő a kölcsönzőkártyákat, az olvasó is kap majd egy - ugyancsak géppel előállított - kártyát, amelyre rávezetik a határidőt, sőt a lejáratí figyelmeztető kártyát is ezzel az eljárással fogják készíteni.

/Csát József/

" " "